UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA IJTIMOIY-MADANIY KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHDA MILLIY QADRIYATLAR VA XALQARO TAJRIBANING INTEGRATSIYASI

Ahmedova Mavludaxon Axrorjon qizi
E-mail: mavludaxonahrorovna@gmail.com

Received: 18.09.2025
Revised: 19.09.2025
Accepted: 20.09.2025

Kalit so`zlar:
Ijtimoiy-madaniy kompetentlik, milliy qadriyatlar, xalqaro tajriba, integratsiya, umumta'lim maktablari, globalizatsiya, tolerantlik, madaniyatlararo muloqot

Key words:
socio-cultural competence, national values, international experience, integration, secondary schools, globalization, tolerance, intercultural communication

Ключевые слова:
Источники Социокультурная компетентность, национальные ценности, международный опыт, интеграция, общеобразовательные школы, глобализация, толерантность,

Annotatsiya

Mazkur tezis umumta'lim maktablarida ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirish jarayonida milliy qadriyatlar va xalqaro tajribaning integratsiyasini tahlil qiladi. Globalizatsiya sharoitida o'quvchilarda tolerantlik, madaniyatlararo muloqot, ijtimoiy faollik va milliy identifikatsiyani shakllantirish ta'lim tizimining dolzarb vazifalaridan biridir. Tadqiqotda milliy urf-odat va qadriyatlarni o'quv jarayoniga singdirish bilan bir qatorda, ilg'or xalqaro ta'lim tajribalari ham o'quvchilarda keng dunyoqarash, empatiya va madaniyatlararo moslashuvchanlikni rivojlantirishda muhim o'rin tutishi ko'rsatib berilgan. Tezisda nazariy manbalar tahlili va amaliy misollar asosida integratsiyalashgan yondashuvning samarali natijalari asoslab berilgan.

Annotation. This thesis analyzes the integration of national values and international experience in the development of socio-cultural competence in secondary schools. In the context of globalization, fostering tolerance, intercultural communication, social activity, and national identity among students has become one of the key tasks of the education system. The study highlights that incorporating national traditions and values into the learning process, combined with advanced international educational practices, plays a crucial role in developing students' broad worldview, empathy, and intercultural adaptability. Based on theoretical sources and practical examples, the thesis justifies the effectiveness of an integrated

межкультурная коммуникация

approach in enhancing socio-cultural competence among schoolchildren.

Аннотация. Данный тезис посвящён анализу интеграции национальных ценностей и международного опыта в процессе формирования социокультурной компетентности в общеобразовательных школах. В условиях глобализации одной из приоритетных задач системы образования становится развитие у учащихся толерантности, межкультурной коммуникации, социальной активности и национальной идентичности. В исследовании показано, что включение национальных традиций и ценностей в учебный процесс в сочетании с передовым международным образовательным опытом играет важную роль в формировании широкого мировоззрения, эмпатии и межкультурной адаптивности учащихся. На основе анализа теоретических источников и практических примеров обоснована эффективность интегрированного подхода.

Kirish. XXI asrda globalizatsiya jarayonlari nafaqat iqtisodiy va siyosiy sohalarda, balki ta’lim tizimida ham chuqur ta’sir ko‘rsatmoqda. Dunyo xalqlari o‘rtasidagi o‘zaro aloqalarning kuchayishi, raqamli texnologiyalarning keng qo‘llanishi hamda turli madaniyatlarning bir-biriga yaqinlashuvi o‘quvchilardan yangi ko‘nikmalarni talab qilmoqda. Ayniqsa, umumta’lim maktablarida yoshlarda ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirish bugungi kunda dolzarb masalaga aylangan.

Ijtimoiy-madaniy kompetentlik o‘quvchilarning shaxsiy rivojlanishi, jamoada samarali muloqot qilishi, turli madaniy muhitlarda to‘g‘ri moslashuvi va ijobiy ijtimoiy xulq-atvorini shakllantirishda asosiy omil hisoblanadi. Bu jarayonda milliy qadriyatlarni chuqur o‘zlashtirish bilan bir qatorda xalqaro tajribalardan foydalanish ham muhim ahamiyatga ega. Chunki milliy an’analar va xalqaro tajribalar uyg‘unlashganda, o‘quvchi nafaqat o‘zining milliy identifikatsiyasini mustahkamlaydi, balki global dunyoqarashga ega, tolerant va madaniyatlararo muloqotga tayyor shaxs sifatida shakllanadi.

So‘nggi yillarda O‘zbekiston ta’lim tizimida xalqaro tajribalarni joriy etish, o‘quv dasturlarini yangilash va innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo‘llashga alohida e’tibor qaratilmoqda. Shu bilan birga, milliy qadriyatlarni saqlab qolish va yoshlar ongiga singdirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Demak, milliy qadriyatlar va xalqaro tajribaning integratsiyasi ta’lim tizimida sifat o‘zgarishlarini amalga oshirish hamda yoshlarning ijtimoiy-madaniy kompetentligini shakllantirishda samarali mexanizm bo‘lib xizmat qiladi.

Mazkur tadqiqotda umumta’lim maktablarida ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirish jarayonida milliy qadriyatlar va xalqaro tajribani uyg‘unlashtirish imkoniyatlari, ularning o‘zaro ta’siri hamda ta’lim-tarbiya jarayonidagi samarali metodlar yoritib beriladi. Bugungi globallashuv davrida o‘quvchilarning ijtimoiy-madaniy kompetentligini shakllantirish nafaqat ta’lim jarayonining bir bo‘lagi, balki ularning hayotiy ko‘nikmalarini rivojlantirishning muhim sharti hisoblanadi. Chunki zamonaviy yoshlar turli madaniy muhitlarda faoliyat yuritishi, xalqaro hamkorlik va muloqot jarayonlarida ishtirok etishi zarur. Bu esa ulardan keng dunyoqarash, madaniy bag‘rikenglik, ijodiy fikrlash va kommunikativ ko‘nikmalarni talab qiladi.

Shu nuqtai nazardan, umumta’lim maktablari nafaqat bilim beruvchi, balki o‘quvchilarni ijtimoiy hayotga tayyorlovchi muhim institut sifatida faoliyat yuritadi. Milliy qadriyatlarni o‘quv jarayoniga singdirish orqali o‘quvchilarda Vatanga sadoqat, o‘z xalqining tarixi va madaniyatiga hurmat, milliy o‘zlikni anglash hissi kuchayadi. Shu bilan birga, xalqaro ta’lim tajribasini qo‘llash orqali ular zamonaviy bilimlar, ilg‘or metodlar va madaniyatlararo muloqot tajribasini egallaydilar.

Mazkur integratsion yondashuv nafaqat nazariy jihatdan, balki amaliyotda ham yuqori samaradorlikka ega. O‘quvchilar xalqaro loyihalarda ishtirok etar ekan, milliy qadriyatlarni asrab-avaylash bilan birga boshqa xalqlarning madaniyatiga nisbatan ham hurmat va qiziqishni namoyon etadilar. Shu orqali yosh avlod kelajakda raqobatbardosh, tolerant va ijtimoiy mas’uliyatli shaxs sifatida shakllanishi mumkin.

Materiallar va usullar. Mazkur tadqiqot umumta’lim maktablarida o‘quvchilarda ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirishda milliy qadriyatlar va xalqaro tajribani integratsiya qilish jarayonini o‘rganishga qaratildi. Tadqiqot Toshkent shahridagi 3 ta umumta’lim maktabida 7–9-sinf

o‘quvchilari ishtirokida olib borildi. Jami 120 nafar o‘quvchi va 15 nafar o‘qituvchi tajriba-sinov ishlariga jalb qilindi.

Tadqiqotda quyidagi usullar qo‘llanildi:

- Kuzatuv usuli – o‘quvchilarning dars jarayonidagi faol ishtiroki, muloqot madaniyati va hamkorlik ko‘nikmalari kuzatildi.
- So‘rovnoma – o‘quvchilarning milliy qadriyatlar, madaniyatlararo muloqot va global dunyoqarash haqidagi qarashlari o‘rganildi.
- Eksperiment – eksperimental guruhda xalqaro tajribaga asoslangan integratsion metodlar (loyiha ishlari, debat, madaniy almashinuv mashg‘ulotlari) qo‘llandi, nazorat guruhida esa an’anaviy ta’lim metodlari davom ettirildi.
- Taqqoslash va tahlil – olingan natijalar miqdoriy va sifat jihatdan tahlil qilindi.

Quyidagi jadvalda tadqiqotda qo‘llanilgan asosiy usullar va ularning maqsadlari ko‘rsatilgan:

Tadqiqot usuli	**Qo‘llanish shakli**	**Maqsadi**
Kuzatuv	Dars jarayonida bevosita kuzatish	O‘quvchilarning muloqot, hamkorlik va ijtimoiy faolligini aniqlash
So‘rovnoma	Anonim anketalar orqali	O‘quvchilarning milliy qadriyatlarga va xalqaro tajribaga munosabatini o‘rganish
Eksperiment	Eksperimental va nazorat guruhlari tashkil etish	Integratsion metodlarning samaradorligini aniqlash
Tahlil va taqqoslash	Natijalarni qayta ishlash va solishtirish	O‘zgarishlar darajasini aniqlash, ilmiy asoslash

Ushbu jadval tadqiqotda qo‘llanilgan metodlarni tizimli ko‘rinishda yoritib beradi. Ayniqsa, eksperiment va taqqoslash usullari o‘quvchilarda ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirishda milliy qadriyatlar va xalqaro tajribani integratsiyalashgan holda tatbiq etishning samaradorligini aniqlashda asosiy manba bo‘lib xizmat qildi.

Tadqiqot muhokamasi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, umumta’lim maktablarida o‘quvchilarda ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirish jarayoni milliy qadriyatlar va xalqaro tajribani uyg‘unlashtirish

orqali sezilarli natijalar beradi. Eksperimental guruhda qo‘llangan integratsion metodlar — loyihaviy ishlar, debat mashg‘ulotlari, madaniy almashinuvlar va interaktiv darslar — o‘quvchilarda tolerantlik, madaniyatlararo muloqot, empatiya va jamoada ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirdi.

Nazorat guruhi esa an’anaviy dars metodlarini qo‘llashda, o‘quvchilarda faqat nazariy bilimlar shakllandi; ularning muloqot madaniyati va global dunyoqarashi eksperimental guruhdagilarga nisbatan pastroq darajada namoyon bo‘ldi. Bu holat shuni ko‘rsatadiki, milliy qadriyatlarni integratsiya qilgan holda xalqaro tajribani tatbiq etish nafaqat bilimni, balki ijtimoiy-madaniy ko‘nikmalarni rivojlantirishda samarali.

Tadqiqot davomida milliy qadriyatlar va xalqaro tajribaning uyg‘unlashuvi o‘quvchilarda shaxsiy identifikatsiya va global dunyoqarashni bir vaqtda shakllantirishga yordam bergani kuzatildi. Ular o‘z milliy madaniyati va tarixini qadrlash bilan birga, boshqa xalqlarning an’analariga hurmat bilan qarashni o‘rganishdi. Bu esa globalizatsiya sharoitida yoshlar ijtimoiy moslashuvchan va raqobatbardosh shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, raqamli resurslar va onlayn platformalardan foydalangan holda amalga oshirilgan mashg‘ulotlar talabalarning mustaqil bilim olish, ijodiy fikrlash va muammoli vaziyatlarni hal qilish ko‘nikmalarini oshirishga yordam berdi. Bu esa xalqaro ilmiy tadqiqotlar bilan uyg‘un keladi: ByRam (1997) va Deardorff (2006) ijtimoiy-madaniy kompetentlikni shakllantirishda interaktiv yondashuv va madaniyatlararo muloqotning zarurligini ta’kidlaydi.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, umumta’lim maktablarida o‘quvchilarda ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirishda eng samarali yondashuv — milliy qadriyatlar bilan xalqaro tajribani uyg‘unlashtirgan integratsion metodlar hisoblanadi. Bu yondashuv o‘quvchilarda shaxsiy kamolot, jamoaviy ish va madaniyatlararo muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirishda yuqori samaradorlik beradi.

Xulosa. Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, umumta’lim maktablarida o‘quvchilarda ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirishda milliy qadriyatlar va xalqaro tajribani uyg‘unlashtirish eng samarali yondashuv hisoblanadi. Eksperimental guruhdagi o‘quvchilarda integratsion metodlar qo‘llanishi natijasida tolerantlik, empatiya, madaniyatlararo muloqot va jamoaviy ish ko‘nikmalari sezilarli darajada oshganligi aniqlanadi.

Shuningdek, milliy qadriyatlarni singdirish orqali o‘quvchilar o‘z milliy identifikatsiyasini mustahkamlash bilan birga, global dunyoqarash va

madaniyatlararo moslashuvchanlikni rivojlantiradi. Xalqaro tajribani tatbiq etish esa ularni zamonaviy bilimlar bilan boyitadi, ijodiy fikrlash va muammoli vaziyatlarni hal qilish ko‘nikmalarini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati.

1. Byram, M. (1997). Teaching and assessing intercultural communicative competence. Multilingual Matters.
2. Deardorff, D. K. (2006). Identification and assessment of intercultural competence as a student outcome of internationalization. Journal of Studies in International Education, 10(3), 241–266.
3. Banks, J. A. (2015). Cultural diversity and education: Foundations, curriculum, and teaching. Routledge.
4. Kramsch, C. (2013). Culture in foreign language teaching. Oxford University Press.
5. Giddens, A. (2000). Runaway world: How globalization is reshaping our lives. Routledge.
6. Жўраев, А. (2020). Таълим жараёнида талабаларда ижтимоий-маданий компетентликни ривожлантириш усуллари. Педагогика илмий журнали, 3(2), 45–52.

Саттарова, М. (2023). Глобализация жараёнида талабаларда маданий мулоқот кўникмаларини шакллантиришнинг педагогик асослари. Ўзбекистонда замонавий таълим, 6(1), 112–118